

Fitxa tècnica

- Nom: Banys de Sant Pol.
- Imatge/s.

Per a imatges, vegeu: <http://www.socsantfeliudeguixols.com/els-banys-de-sant-pol> [Consultat: 16/06/2019];

<http://www.inspai.cat/Inspai/ca/imatge/58864/Banys+de+Sant+Pol+des+de+S%27Agaro> [Consultat: 16/06/2019].

- Tipologia de lloc de memòria: Banys de mar.
- Situació:
 - o Adreça: Passeig de Sant Pol.
 - o Municipi: Sant Feliu de Guíxols.
 - o Comarca: Baix Empordà.
 - o Província: Girona.
 - o Comunitat autònoma: Catalunya.
- Autor/s. Rafael Masó i Valentí (Girona, 1880-1935) fou un arquitecte precursor del noucentisme; Francesc Folguera Grassi (1891-1960), un dels arquitectes representants del noucentisme català, que, entre altres, destaca per l'ajuda prestada a Antoni Gaudí a les obres de la Sagrada Família, o l'assessorament artístic a Xavier Nogués i Miquel Urtillo per la construcció del Poble Espanyol de Montjuïc, amb motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929.
- Promotor/s: Josep Ensesa Gubert (fill de Josep Ensesa Pujades), propietari d'una fàbrica de farines i d'una empresa química –la fàbrica “Els Químics”–, així com els Banys de Sant Pol.
- Data: Rafael Masó (1929) i Francesc Folguera (1936).
- Descripció:

Isidre Pijuan i Ventura demanà (1915) i li fou autoritzat (1916) poder instal·lar uns banys d'onatge a la platja de Sant Pol durant l'època estival. Eren set barraques de fusta i una coberta per al bar on s'organitzaren les primeres activitats lúdiques, de tipus familiar (Borrell, 2017: 21). L'origen de S'Agaró fou el 1916 amb la compra de Josep Ensesa Pujades d'uns terrenys en un turonet sobre la platja de Sant Pol per construir-hi una casa d'estiueig. Els primitius Banys de Sant Pol s'inauguraren el 1919 per Manel Bosch, amb casetes de bany i zona de bar. El 1920 Vicenç Gandol i Jordà es faria càrrec del negoci conjuntament amb el gironí Josep Ensesa Gubert (fill de Josep Ensesa Pujades), propietari d'una fàbrica de farines i d'una empresa química –la fàbrica “Els Químics”–, dels Baños de San Pol, que inauguraren l'onze de juliol (Tatjer, 2012: 97).

S'oferien serveis de diversa índole per obrir el ventall de potencials clients, amb una lògica pretesament interclassista i intergeneracional (Borrell, 2017: 24). Es feren els primers passos per a erigir un servei d'autobusos entre Sant Feliu i Sant Pol. A l'estiu de 1923 Josep Ensesa –considerat l'artífex de S'Agaró– encarregà a l'arquitecte Rafael Masó la construcció de Senya Blanca, el primer xalet que hi hagué al racó de Llevant de la platja de Sant Pol, en marc de la urbanització de tall noucentista de S'Agaró, a la “Ciutat Residencial” on hi tenien omnipresència elements de la naturalesa i de la modernitat; “tiene como única finalidad ofrecer al personal turista y veraneante que concurre en ella un atendido servicio de baños de mar, armonizado con otro esmerado y moderno de Bar en el edificio de construcción fija denominado “Taberna de Mar”” (San Martín [et al.], 2012: 163).

L'evolució del turisme balneari i la talassoteràpia a Catalunya és fruit d'una amalgama complexa amb la interrelació i la retroalimentació d'elements d'índole econòmica, social o

cultural, lligats a un discurs higienicosanitari (San Martín [et al.], 2012: 155). Turisme modern, higienisme, naturisme, valor del paisatge i estiu burgès són elements correlacionats amb els banys de S'Agaró, la urbanització i l'Hostal de la Gavina a Sant Feliu de Guíxols i la invenció de la Costa Brava (San Martín [et al.], 2012: 154).

L'atractiu de la platja féu que el nombre d'estiuejants augmentés exponencialment; segons *L'Autonomista*: “un amable refugi, dotat de totes les comoditats. El que era un lloc solitari i esquerp esdevé així un dels sojorns d'estiu mes concorreguts d'aquestes comarques [...] han bastit els dits senyors un establiment de banys, senzill i de bon gust, amb una espaiosa terrassa, i des d'allí fins a S'Agaró han construït una esplèndida carretera que permet de recórrer fàcilment amb auto els terrenys urbanitzats” (*L'Autonomista*, 1925: 23); el 1925 comptava amb aigua corrent i electricitat, i, prompte, telèfon.

El 1928 Francisco Coll, l'inspector provincial de Sanitat de Girona, “denuncia a esta inspección la falta de condiciones higiénicas y de salubridad que reúnen las barracas destinadas a los baños de la Playa de San Pol de ese distrito sanitario, señalándose la carencia de casitas individuales ya que en casi todas las existentes se albergan unas veinte personas y se cambia en las mismas únicamente cada tres o cuatro días el agua de los depósitos propios para el lavado de los pies” (San Martín [et al.], 2012: 163-164). Arran de l'afluència massiva, el 1929 s'inicià la construcció del conegut Hostal de la Gavina –inaugurat el 1932– i del restaurant annex als banys (La Taverna del Mar), també a càrrec de Rafael Masó. El mateix any s'inaugurà una parada d'autobusos darrera dels Banys de Sant Pol, el qual disposava d'una línia de comunicació directa entre S'Agaró i Barcelona (Suquet [et al.], 2015: 179).

Hom conclou que Ensesa aprofità l'Exposició Universal de Barcelona per donar a conèixer mitjançant S'Agaró la publicitat (Borrell, 2017: 32). La gran afluència impulsà que l'establiment dels banys organitzés –per atreure i promocionar el complex– múltiples esdeveniments i festes de tipus socioesportiu i cultural, eminentment a l'estiu (Suquet [et al.], 2015: 181). Serà a partir de llocs com S'Agaró que “la balneoteràpia esdevindrà una opció en la Catalunya capitalista, per aprofitar el mercat interior creixent de les demandes de lleure i salut de col·lectius socials cada cop més amples. Inicialment orientada a la terapèutica amb fins curatius clars, especialment el termalisme interior, esdevindrà, després de la Guerra Civil, la base de la indústria turística del principat, primer orientada al mercat local [...] i, a partir dels cinquanta a l'internacional” (San Martín [et al.], 2012: 156-157).

L'hivern de 1935 s'incendià la terrassa del restaurant, i arran de la mort de Masó i de la Guerra Civil espanyola (1936-1939), fou Francesc Folguera qui projectà la construcció de l'edifici encara existent; si bé amb transformacions i ampliacions, es mantingué una imatge més o menys realista del model turístic benestant de l'època (Suquet [et al.], 2015: 177). La nova Taverna del Mar s'inaugurà el 19 de juliol de 1936, dos dies després de l'esclat de la Guerra Civil espanyola (1936-1939). La guerra féu que romangués tancada fins a 1939; s'empraren com a magatzems, menjadors i estances de les Brigades Internacionals (Bouso, 1988: 55-57).

D'ençà de la dècada de 1940, 1950 i –oimés– 1960, la promoció per atraure el turisme local i estranger es reprengué. Tal com assenyala Mercè Tatjer: el “1948 es creà l'Associació pel Foment del Turisme de la Costa Brava i el 1959 se celebraren les primeres Jornades Turístiques Internacionals a S'Agaró, convertida en símbol emblemàtic de la costa Brava. El 1949 S'Agaró ja comptava amb un passeig marítim i mig centenar de cases d'estiu. Poc després l'Hostal de la Gavina fou transformat en hotel de luxe, en aconseguir el 1954 la categoria de cinc estrelles” (Tatjer, 2012: 152).

El 1953 el Governador Civil escrivia: “Gracias a sus esfuerzos, a su dinero, y a sus sacrificios de todo orden, el Sr. Ensesa crea un nuevo pueblo y lo ofrenda a su país. Nuestra Patria cuenta hoy con un nuevo paraje de turismo, comparable a los más reputados del extranjero” (San

Martín [et al.], 2012: 166). Així, “a finals dels vint la perspectiva de la platja com a teràpia havia deixat lloc definitivament a les dues opcions –la del turisme d’elit i a la del turisme de masses– per això el trenet havia modificat el lloc del baixador del ferrocarril per apropar-lo a la platja afegint-hi una marquesina i una caseta per vendre bitllets [...] i oferia bitllets d’anada i tornada a preu baix durant la temporada d’estiu” (San Martín [et al.], 2012: 166). És a dir, la platja esdevingué un indret de lleure mesocràtic i la intenció dels promotors fou eliminar l’ús públic de les platges; el model talassoteràpic fou desmantellat.

Nogensmenys, “la platja esdevingué durant la postguerra «refugio de personas que al amparo de un mal comprendido y peor asimilado espíritu de vida libre y con la excusa de practicar el “càmping”, convirtieron aquella playa en un estercolero moral y material», posant de relleu que també a la trista postguerra l’espai públic obert permetia alegries als cossos” (San Martín [et al.], 2012: 167-168). Ensesa i l’Hostal de la Gavina esdevingueren un referent al país, del qual foren puntes de llança alguns llibres o la revista *Destino* – propietat de Josep Vergés (San Martín [et al.], 2012: 168). Al seu torn, els metges i els practicants locals foren requerits per atendre forasters a les torres de S’Agaró, així com a La Gavina, el qual els representava un honorari significatiu. Subseqüentment, hi havia competències entre els metges locals, malgrat que en situacions crítiques, el pluralisme assistencial s’acabà imposant (San Martín [et al.], 2012: 170). S’Agaró es convertí en un espai d’estiueig de l’elit catalana, així com tingué reconeixement internacional amb l’estança d’estrelles de Hollywood durant els anys cinquanta i seixanta. L’ús com a servei de platja s’ha incrementat esdevenint un espai esportiu, docent, cultural, educatiu, didàctic, d’atenció balnearia i de talassoteràpia. És des de la sessió plenària del 25 d’abril de 2013 un Bé Cultural d’Interès Local (BCIL) la Taverna del Mar.

- Bibliografia/Webgrafia.

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. Catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Elements d’Interès Històric i Artístic. “Casa de la Taverna del Mar”.

ALEMANY NADAL, Sílvia; Laura FRANCÈS SAN MARTÍN. “Un patrimonio frágil. Salud y baños de mar en la Costa Brava”. Dins Joaquim M. PUIGVERT; Narcís FIGUERAS (coords.). *Balnearios, veraneo, literatura. Agua y salud en la España contemporánea*. Madrid: Marcial Pons, 2018, pp. 269-280.

BORRELL I SABATER, Miquel. *S’Agaró y Sant Pol: las perlas de la Costa Brava*. Anglès: Impremta Pagès, 2017.

–; Verònica GARCIA; Àngel JIMÉNEZ. *Visions. Sant Feliu de Guíxols*. Santa Coloma de Farners: Editorial La Trona, 2006.

BOUSO MARES, Félix. “Ahir, avui i demà de S’Agaró”. *Diari de Girona*, 18/09/1988, pp. 55-57.

BUSSOT I LIÑÓN, Gerard. *Sant Feliu de Guíxols (1800-1930). Indústries, comerços i serveis*. Sant Feliu de Guíxols: El Carrilet Edicions, 2002, pp. 172-176.

–. *Carrers, cases i arquitectes. Sant Feliu de Guíxols, dels inicis fins el 1931*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 2000, pp. 474-477. Vegeu: http://www.guixols.cat/files/arxiu_bussot_carrers_cases_arquitectes_guixols_sencer.pdf [Consultat: 16/06/2019].

CONCHILLO I ROCA, Xavier. *Visions. Castell-Platja d’Aro i S’Agaró*. Santa Coloma de Farners: Editorial La Trona, 2006.

DIVERSOS AUTORS. *L'Abans. Sant Feliu de Guíxols. Recull gràfic, 1960-1990*. Sant Feliu de Guíxols: Editorial Efadós, 2016, pp. 346, 383, 384, 386, 388, 429, 441, 445, 456, 716, 718, 755, 824 i 827.

ENSESA MONTSALVATGE, Anna. *S'Agaró, el somni de Josep Ensesa*. S'Agaró: Autor Editor, 2015.

FRANCÈS, Laura; Josep M. COMELLES ESTEBAN; Sílvia ALEMANY NADAL. "Salut, banys de mar i el primer turisme de litoral a la futura Costa Brava", dins Diversos autos. *Turisme, Gastronomia, Oci i Salut als municipis valencians: una perspectiva històrica*. Sant Vicent del Raspeig: Seminari d'Estudis sobre la Ciència, 2012, pp. 153-173.

GANDOL, Vicent. "Historia de nuestros baños". *Revista de S'Agaró*, 01/07/1954, p. 57.

MOLDOVEANU, Mihail. *S'Agaró: ciutat jardí a la costa catalana, 1916-1996. Arquitectura d'un somni*. Girona: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 1996.

SUQUET, M. A. "Els banys de Sant Pol". Sant Feliu de Guíxols: Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, 2012. Vegeu: <http://www.socsantfeliudeguixols.com/els-banys-de-sant-pol> [Consultat: 16/06/2019].

SUQUET, M. A.; Marc AULADELL; Josep AULADELL. *Sant Feliu de Guíxols desaparegut*. El Papiol: Editorial Efadós, 2015, pp. 177, 179 i 181.

TARRÚS, Joan; Narcís COMADIRA. *Rafael Masó. Arquitecte noucentista*. Figueres: Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 2007, pp. 115-125.

TATJER, Mercè. *Els banys de mar a Catalunya*. Barcelona: Albertí Editor, 2012, pp. 97, 98, 130 i 152.

http://www.rafaelmaso.org/cat/maso_obres_fitxa.php?id=76 [Consultat: 16/06/2019].

- Altres observacions.